

ONA TILI

Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining 6-sinfi uchun darslik

Oʻzbekiston Respublikasi Xalq taʼlimi vazirligi
nashrga tavsiya etgan

Yangi nashr

Toshkent – 2022

UO'K 811.512.133(075.3)
KBK 81.2(50')ya72
O-58

Tuzuvchilar:

Iroda Azimova, Klaraxon Mavlonova, Sa'dullo Quronov, Shokir Tursun,
Nilufar Hakimova, Mansur Siddiqov

Xalqaro ekspert:

Iannuzzi Susan

Taqrizchilar:

- B. Mengliyev – filologiya fanlari doktori, professor.
D. Yuldasheva – pedagogika fanlari nomzodi, professor.
G'. Hamroyev – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori.
N. Ergasheva – Farg'ona shahridagi Prezident maktabi oliy toifali o'qituvchisi.
Z. Mamatqulova – Farg'ona viloyati Toshloq tumanidagi 15-maktabning oliy toifali o'qituvchisi.
S. Sodiqova – Toshkent shahridagi 202-maktabning oliy toifali o'qituvchisi.

Ona tili [Matn]: 6-sinf uchun darslik / K. M. Mavlonova [va boshq.]. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2022. – 224 b.

Shartli belgilar

– o'qing.

– qiziqarli mashg'ulot.

– savollarga javob bering.

– partadoshingiz bilan bajaring.

– yozma mashqni bajaring.

– rasmga qarang.

– audiomatni tinglang.

– topshiriqni bajaring.

– qoida bilan tanishing.

– uyga vazifa.

MUNDARIJA

Til – muloqot vositasi

5

Qisqacha tarjimai holim

13

Shifoxona

25

Global isish

33

Qayta ishlanadigan chiqindilar

40

Ko'z nurini asraylik

49

Jigar – eng mehnatkash a'zo

59

Dehqon yurtni boqadi

68

Kompyuter grafikasi

78

Teleboshlovchi bo'lib qolsam

86

Import yoki eksport?

96

Soliqlarni to'lab borasizmi?

105

Raqamlashgan dunyo

116

Mendeleyev elementlari

126

Yong'in xavfsizligi qoidalari

133

Hadislar hikmati

142

Sayyohlarga gidlik qilsam-chi?

149

Peshtoqdagi bitiklar

158

Minorayi kalon

163

Buyuk ipak yo'li

170

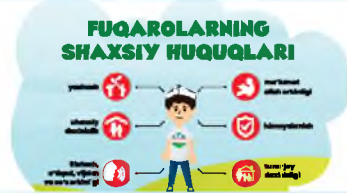
Miniatyura – mo'jaz surat

176

Oqsaroyga bitilgan hikmat

185

Konstitutsiya – bosh qomusimiz

191

Davlatni kim boshqaradi?

200

O'z deputatingizni bilasizmi?

208

O'quv yili oxirida takrorlash

214

TIL – MULOQOT VOSITASI

Bu mavzuda o'rganamiz

• til va uning ijtimoiy ahamiyati • milliy til va qadriyatlarining uzviyligi • badiiy tasvir vositalari va ulardan foydalanish • iboralar • og'zaki va yozma nutqning imkoniyati • nutq uslublari • asos va qo'shimchalar • tinish belgilari.

Do'stingizga ustozingiz aytgan biror narsa, harakat yoki holatni so'zsiz tushuntirishga urinib ko'ring. Bu jarayonda nimalarni his qildingiz? Tilning ahamiyati haqida o'ylab ko'ring.

Rasmlarga diqqat qiling. Savollarga javob bering.

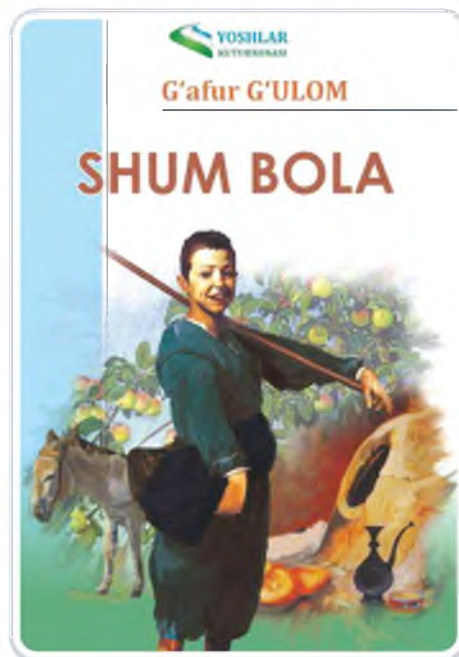
1. Rasmlarni o'zaro bog'lab turgan jihat nimada deb o'ylaysiz? Javobingizni izohlang.
2. Ayting-chi, til qanday vazifalarni bajaradi?
3. Muloqot deganda nimani tushunasiz?
4. Fikrimizni tinglovchiga qanday shakllarda yetkazamiz?
5. Yozma nutqning og'zaki nutqdan qanday farqi bor?
6. So'zlashuv tili bilan adabiy tilning farqi nimada?

Til – kishilar o'rtasida o'zaro fikr almashishning muhim vositasi.
Nutq bu – odamlarning til vositasida muloqot qilishi. Nutq og'zaki va yozma shaklda bo'ladi.

Ayting-chi, yozuvchi bilan uning asarini o'qiyotgan kitobxon o'rtasida muloqot bo'lishi mumkinmi? Javobingizni izohlang.

Oddiy va adabiy so'zlashuvdan qanday holatlarda foydalanamiz? Javoblaringizni namunadagidek yozing.

Adabiy so'zlashuv

Oddiy so'zlashuv

Dars jarayonida

Do'konda

Quyidagi iboralarning ma'nosini aniqlab, yozing. Dastlab o'ng ustundagi so'zlar ishtirokida gap tuzing, keyin ularni chap ustundagi mos iboralar bilan almashtirib, qayta yozing. Qaysi birida ta'sirchanlik kuchli? Sinfdozlaringiz tuzgan gaplarga munosabat bildiring.

Ibora	Ma'nosi
til biriktirmoq	aytolmadi
til degan bir qarich, tili bir quloq, tili uzun	gapirmoq
tilga tushmoq	aytgisi kelmoq
tilga kelmoq, tilga kirmoq	aytmoq
tiliga erk bermoq	kelishmoq
tilga olmoq	maqtanchoq
tilini tishlamoq	tanilmoq
tili qichimoq	(bemalol) gapirmoq
tili bormadi	afsuslanmoq

Xudoyberdi To'xtaboyevning "Sariq devni minib" asaridan olingan parchani o'qing. Ushbu matnga munosabatingizni yozma shaklda ifodalang. Quyidagi jihatlarga e'tibor bering:

- Muloqotga kirishgan suhbatdoshlarni aniqlang.
- Ularning nutqida qanday kamchilik bor deb hisoblaysiz?
- Matndagi ta'sirchan ifodalarni aniqlang va izohlang.
- Tinish belgilarining qo'llanish sabablarini izohlang.
- Matn mazmunidan olgan xulosangizni yozing.

– Boshladikmi? – dedi Olimjon Olimjonovich komissiya a'zolariga murojaat qilib.

– Ta-aak, boshladik! – dedi o'rtoq Malikov. Uchtadan-to'rttadan bo'lib uyning sifatini tekshirishga tushib ketishdi.

– Iye, – dedi Olimjon Olimjonovich hayron bo'lib, – uyning kanalizatsiyasi qani?

– Qanaqa kanalizatsiya? – dedim rang-qutim o'chib.

– Rasvo qilibsiz-ku! – deb baqirdi bosh injener. Shu payt narigi tomondan ham komissiyaning bir guruh a'zosi hovliqqancha kelib qoldi.

– O'rtoqlar, uyni qabul qilolmaymiz, – dedi bittasi, – xonalarning hammasi qiyshiq.

– Nega endi qiyshiq bo'lar ekan? O'zingiz qiyshiq, – dedim jahlim chiqib. Ammo gapimni tugatmasimdan yuqoridan qahqaha ovozi eshitildi-yu, zinadan kula-kula odamlar tushib kela boshlashdi.

– O'rtoqlar, yangilik... – dedi oldingisi o'zini kulgidan arang tiyib, – tepadagi xonalarning hech qaysisiga eshik ochilmagan, uylar bamisoli gugurt qutisiga o'xshaydi.

Bo'ldi kulgi, bo'ldi qahqaha. Qahqaha ovozlari bosilmasidan turib ko'cha tomondan ham komissiyaning ikki a'zosi bir narsadan quruq qolayotgandek hovliqib kelib qolishdi.

Ayting-chi, moddiy va ma'naviy hayot deganda nimani tushunasiz?

Berilgan matnlarni o'qing. Matn asosida topshiriqlarni bajaring.

BIRINCHI MATN

Dunyoga kelgan har bir bola haqiqiy inson bo'lib yetishishi uchun juda ko'p narsalarni bilishi kerak. U o'ziga kerakli bilimni ko'rib, eshitib va o'qib o'rganadi. Eshitib va o'qib o'rganish til vositasida amalga oshadi va uning imkoniyati cheksizdir. Agar til bo'lmay, har bir kishining tirikligi uning o'z tajribasiga asoslangan bo'lsa edi, inson shu kungacha hayvon qanday yashasa, shunday yashagan va bugungi moddiy va ma'naviy taraqqiyotga erishmagan bo'lardi. Tilning birinchi ma'rifiy ahamiyati shundan iboratki, til tufayli jamiyat a'zolarining har birida hosil bo'lgan bilim ommalashib, uning ko'pchilik tomonidan rivojlantirilishiga imkon tug'iladi. Bundan tashqari, til tufayli bilim avloddan avlodga og'zaki yoki yozma tarzda qoldiriladi, natijada yangi avlod o'tgan avlodning ishini yangidan boshlamasdan, uni davom ettiradi. Bu bilan yana taraqqiyot ta'minlanadi.

Alibek Rustamov

IKKINCHI MATN

Til – inson aqliy, ruhiy va amaliy faoliyatining quroli va harakatlantiruvchi kuchi, bu faoliyat natijasi sifatidagi tajribalarning jamlovchisi va saqlovchisi, kishilar o'rtasidagi, ajdod va avlod orasidagi bilim-u axborot "oldi-berdi"ning timsolsiz ta'minlovchisi. U yo'qolsa, tamaddun tugaydi, u salomat bo'lmasa, millat sochilib ketadi. Shuning uchun esi o'zida xalq, erki o'zida davlat til muhofazasini muhtasham maqsad deb biladi, uni taraqqiy qildirish qayg'usini bir on unutmaydi.

Nizomiddin Mahmudov

1. Bilim olishda til imkoniyatidan qanday foydalanamiz?
2. Birinchi matnda tilning ikki ma'rifiy ahamiyati haqida so'z boradi. Ular qaysilar?
3. Ikkinchi matnda tilning hayotimizdagi o'rni qanday ifodalangan?
4. Ajdod va avlod o'rtasidagi "oldi-berdi" nimalar bo'lishi mumkin?
5. Til salomat bo'lmasa, millat sochilib ketishi haqidagi fikrni izohlang. Muallif bu bilan nima demoqchi?
6. Til qanday qilib muhofaza qilinadi? Bu jarayonda siz ham qatnashishingiz mumkinmi? Qanday qilib?
7. Ikkala matn uchun qanday umumiy sarlavha qo'yar edingiz? Javobingizni izohlang.

So'zlarni namunadagidek tahlil qiling. Berilgan so'zlarning barchasi ushbu qoidaga mos keladimi? O'zingiz ham namunadagi kabi so'zlardan topib, yozing.

Ruhiy, amaliy, ma'rifiy, aqliy, ma'naviy.

Namuna tarixiy – tarix+iy

Ushbu gaplarda ajratib ko'rsatilgan so'zlarning ma'nosiga mos keluvchi so'zlarni daftaringizga alohida ko'chiring va ular ishtirokida gaplar tuzib, yozing.

Insoniyat til tufayli moddiy va ma'naviy hayotda **taraqqiyot**ga erishib kelmoqda. Til bo'lmasa, **tamaddun** tugaydi, u salomat bo'lmasa, millat sochilib ketadi.

madaniyat

ko'tarilish

rivojlanish

harakatlanish

yuksalish

sivilizatsiya

Ikkala matnning mazmunidan kelib chiqqan holda til haqidagi xulosalaringizni namunadagidek yozing.

Namuna

- Bilim olishimizda tilning imkoniyati cheksizdir.

ONA TILIM

*Ona tilim – yurak qatimdan
Mehr bo'lib sochilgan jarang.
Qulog'imga go'dak paytimdan
Alla bo'lib singigan ohang.*

*Ona tilim – necha asrlar
Kurashida yenggan polvonim.
Necha ajdod, necha nasllar
Suyib o'tgan turkiy zabonim.*

*Ona tilim – do'ppi kiygan So'z,
Doim yangi yo'lcha-atlasi.
Bir satriga tashlasangiz ko'z,
Tovlanadi ming-ming qirrasi.*

*Ona tilim – asalchoy ta'mli,
Bulbultalqin, muhabbatsheva.
Lablarimga ko'chirgum doim
Talaffuzin men seva-seva.*

*Ona tilim – yurak qatimdan
Mehr bo'lib sochilgan jarang.
Qulog'imga go'dak paytimdan
Alla bo'lib singigan ohang...*

Iroda Umarova

1. She'r sizga yoqdimi, nima uchun?
1. Ayting-chi, ikkinchi to'rtlikda tilimiz haqida nimaga ishora bor?
2. "Ona tilim – do'ppi kiygan So'z, Doim yangi yo'lcha-atlasi" satrlarini izohlang.
4. To'rtinchi bandda shoir nima demoqchi?
5. She'rda tire, vergul va ko'pnuqtaning nima uchun qo'llanganini izohlang.

Berilgan so'zlarni bo'g'in ko'chirish qoidasiga ko'ra ajratib yozing.

Singigan, yenggan, yangi, ta'mli, talaffuz, satri.

vab-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com vab-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza456, nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi.

6-sinf ota tili darsligini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: HUMO 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali vab-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalariga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!

Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud

- 1. 1-11-Sinflar uchun sinf soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Darsliklarning elektron varianti**
- 9. Maktab ish hujjatlari**
- 10. Direktor ish hujjatlari**
- 11. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 12. O'IBDO' ish hujjatlari**
- 13. Psixolog hujjatlari**
- 14. Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 15. Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 16. Besh tashabbus hujjatlari**
- 17. Ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**